

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ**

*Методичні рекомендації
до практичних занять здобувачам першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного
факультету*

ОДЕСА
2024

**УДК 930.85+94(477)(091)(076)
А43**

Укладачі:

О. О. Синявська, кандидат історичних наук, доцент, кафедра історії України та СІД ОНУ імені І. І. Мечникова

О. І. Лопуга, кандидат філософських наук, доцент, кафедра культурології ОНУ імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Н. М. Діанова, доктор історичних наук, професор, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського;

В. В. Левченко, кандидат історичних наук, доцент, Одеський національний морський університет

Рекомендовано до друку вченою радою факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І.І.Мечникова (протокол № 3 від 29 листопада 2023 р.)

А43 **Актуальні** питання історії та культури України : метод. рекомендації до практичних занять здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного факультету / уклад.: О. О. Синявська, О. І. Лопуга. – Одеса : Олді+, 2024. – 57 с.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються вказівки для опанування лекційним матеріалом, тематика та рекомендації до практичних занять. Наведено список джерел та літератури до курсу, завдання для самостійної роботи, перелік тем для презентацій, форми контролю, критерії оцінювання, перелік контрольних питань.

Для здобувачів біологічного факультету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 014.05 «Середня освіта (біологія та здоров'я людини)», 091 «Біологія та біохімія», 162 «Біотехнології та біоінженерія», 206 «Садово-паркове господарство».

УДК 930.85+94(477)(091)(076)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	14
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	35
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	42
ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	47

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Вивчення навчальної дисципліни «Актуальні питання історії та культури України» відповідно до освітньо-професійних програм за спеціальностями 014.05 «Середня освіта (біологія та здоров'я людини)», 091 «Біологія та біохімія», 162 «Біотехнології та біоінженерія», 206 «Садово-паркове господарство» для здобувачів біологічного факультету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова передбачено протягом одного семестру на першому році навчання. Загальний обсяг вивчення навчальної дисципліни складає 120 годин (4 кредити), із яких 22 годин відведено для лекційної частини, 18 годин для практичних занять і 80 годин на самостійну роботу для здобувачів денної форми навчання; 10 годин для лекційної частини, 10 години для практичних занять і 100 годин на самостійну роботу для здобувачів заочної форми навчання. Методичні рекомендації мають на меті допомогти здобувачам поглибити інформацію, отриману на лекційних заняттях, опанувати базовими знаннями, навичками та вміннями під час підготовки до аудиторних занять та під час самостійної роботи.

Мета курсу – сформувати уявлення про актуальні питання історичного процесу та культурного розвитку на території України з давніх часів до початку ХХІ ст.

У зв'язку з метою ставляться наступні **завдання**: опрацювати основну джерельну базу і літературу по даній дисципліні, проаналізувати важливі суспільно-політичні та соціально-економічні явища минулого України, прослідкувати причини їх виникнення, трансформацію та еволюцію, з'ясувати розвиток культури, освіти, науки.

Для здобувачів біологічного факультету першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 014.05 «Середня освіта (біологія та здоров'я людини)», 091 «Біологія та біохімія», 162 «Біотехнології та біоінженерія», 206 «Садово-паркове господарство» процес вивчення навчальної дисципліни «Актуальні питання історії та культури України» спрямований на формування загальних компетентностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- необхідний комплекс джерел та історіографічний доробок з проблематики курсу;
- основні та актуальні проблеми тематики даного курсу;
- важливі дати та події пов'язані з політичною, економічною, соціальною історією та культурним розвитком України;
- найвидатніші персоналії, які визначали хід історичних подій в Україні.

Здобувачі вищої освіти повинні **вміти**:

- систематизувати і аналізувати джерельний матеріал курсу;
- узагальнювати фактичний матеріал, набутий під час лекцій та самостійно опрацьованої літератури до курсу;
- робити висновки з вивченої теми;
- користуватися картографічним та іншими допоміжними матеріалами.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Історія України

(к.і.н., доцент Синявська О. О.)

Тема 1. Давня історія України.

Особливості періодизації історії України. Заселення території Центрально-Східної Європи представниками людської спільноти. Локалізація найвідоміших стоянок архантропів й палеоантропів. Характеристика антропо- і соціогенезу в період палеоліту, мезоліту і неоліту. Еволюція господарських форм. Зародження і розвиток духовної культури в кам'яну добу. Зміст і наслідки неолітичної революції. Місце Трипільської культури в історії людства. Проблема походження трипільців. Територія поширення племен мальованої кераміки. Особливості господарського розвитку. Протоміста. Причини зникнення Трипільської культури. Центрально-Східна Європа в епоху заліза. Етнічне походження та політична історія киммерійців, скіфів, сарматів. Давньогрецька колонізація Північного Причорномор'я.

Тема 2. Україна у період раннього середньовіччя.

Проблема етногенезу слов'ян. Велике розселення слов'ян у другій половині I тис. Виникнення Руської держави. Перші київські князі династії Рюриковичів. Роль зовнішньої торгівлі в політичній історії країни першої половини X ст. Особливості внутрішньої політики княгині Ольги. Реформи князя Володимира I Великого. Внутрішня і зовнішня політика князя Ярослава Мудрого. Система правління в Київській державі у другій половині XI ст. Любецький з'їзд 1097 р. Галицько-Волинська держава у XII–60-ті рр. XIII ст. Данило Галицький. Монгольська навала.

Тема 3. Українські землі у складі Речі Посполитої та Кримського ханства.

Литовсько-руська держава. Великокнязівська опозиція у 30–40-х роках XV ст. Галичина, Буковина та Закарпаття у XV–першій половині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. Фільваркова система господарювання. Цехова організація ремісників. Магдебурзьке право. Берестейська унія 1596 р. Передумови та причини виникнення українського козацтва. Утворення Запорозької Січі. Організація реєстрового козацтва. Роль запорозького і реєстрового козацтва у внутрішній політиці Речі

Посполитої на рубежі XVI-XVII століть. Козацькі повстання. Морські походи козацького війська. П. Конашевич-Сагайдачний. Участь козаків у московських походах війська Речі Посполитої. Хотинська війна. Устрій Кримського ханства. Війни Кримського ханства.

Тема 4. Україна у другій половині XVII ст. - XVIII ст.

Причини і привід до війни. Б. Хмельницький. Союз козаків з кримським ханом Іслам Гераєм. Бойові дії навесні 1648 р. Початок селянської війни. Пилявецька битва. Облога Львова. Битва під Збаражем. Зборівська угода. Початок формування ранньомодерної української державності. Молдавський вектор політики Б. Хмельницького. Битва під Берестечком. Білоцерківська угода. Бойові дії у 1652-1653 рр. Характеристика моделі держави – Війська Запорозького (Гетьманщини). Переговори гетьмана з московським царем Олексієм Романовим. Ставлення українських політичних еліт до потенційного союзу з московським царством. Укладання Березневих статей 1654 р. та їхні наслідки. Продовження війни проти Речі Посполитої у 1655-1656 рр. Віленське перемир'я. Характеристика становища України після укладення Вічного миру 1686 р. Внутрішня політика І. Мазепи. Початок Північної війни та місце козацького війська у подіях 1700-1708 рр. Таємна угода гетьмана зі шведським королем Карлом XII. Полтавська битва 1709 р. Перша українська політична еміграція. П. Орлик – гетьман України у вигнанні. Наступ царизму на права і вольності Гетьманщини. Гетьманування І. Скоропадського. Перша Малоросійська колегія: функціональне корекція політики царя щодо Української держави. П. Полуботок. Д. Апостол. Правління гетьманського уряду. Кодифікація козацького права. Відновлення гетьманського правління. К. Розумовський.

Тема 5. Українські землі у XIX – на початку XX ст.

Адміністративно-територіальний поділ українських земель у складі російської імперії. Особливості соціально-економічного розвитку в Лівобережній, Слобідській та на півдні України. Початок національного відродження. Зародження українського політичного руху.

Реформи 1860 – 1870-х рр. Реформи середини XIX ст. в Австрійській та російській імперіях. Особливості скасування панщини і кріпацтва. Характеристика соціальної структури українського суспільства у пореформений період. Нові тенденції у розвитку

сільського господарства. Перша хвиля трудової міграції. Завершення промислового перевороту. Формування галузей важкої промисловості. Роль залізничного транспорту в розвитку економіки. Зовнішня і внутрішня торгівля. Урбанізація.

Суспільно-політичне життя. Гурток «хлопоманів». Зародження «громадівського» руху. М. Драгоманов. Ідеї «громадівського соціалізму». Мовно-культурні процеси. Валувєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. «Братерство тарасівців». Роль москвофільства в громадському житті Західної України. Народовці та їхні погляди. Зародження «Просвіт». РУРП – перша українська політична партія. Ю. Бачинський.

Промислова криза 1900-1903 рр. та її наслідки. Події революції 1905-1907 рр. в Україні. Столипінська аграрна реформа.

Тема 6. Україна в роки Першої світової війни та Української революції (1914-1921 рр).

Проекти вирішення «українського питання» напередодні та під час Першої світової війни. Ставлення українських політиків до війни – між самостійницькими ідеями та пацифізмом. Бойові дії у 1914-1916 рр.

Початок революції й утворення Центральної Ради. Політична платформа Центральної Ради у березні – жовтні 1917 р. та її реалізація. Більшовицький державний переворот і проголошення УНР. Російсько-українська війна зими 1917-1918 рр. Гетьманський державний переворот: підготовка та здійснення. Політика уряду Української Держави та її наслідки. Утворення Директорії та антигетьманське повстання.

Проголошення ЗУНР. Початок збройної боротьби з Польщею. Паризька мирна конференція й «українське питання». Відновлення УНР. Ліквідація Українського фронту. Варшавська угода: причини та наслідки, оцінки в історіографії. Підсумки Української революції.

Тема 7. Україна у роки радянської влади. Україна під час Другої світової війни.

Анексія українських земель радянським режимом. Репресії, голодомори як акти геноциду українців. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни на українських землях. «Договір про дружбу і державний кордон» вересня 1939 р. Приєднання Галичини, Волині й Берестейщини до СРСР. Анексія Буковини і Бессарабії. Політика «радянзації». Вторгнення вермахту на територію СРСР.

Оборонні дії РСЧА у 1941 р. Бій у трикутнику Луцьк – Дубно – Броди. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. План «Ост». Поділ України на окупаційні зони. Характеристика німецького і румунського окупаційного режимів. Рух Опору на українських землях, оцінки в історіографії. Наступальні операції Червоної армії в Україні у 1943-1944 рр.

Тема 8. Становлення незалежної України. Україна у війні з російськими агресорами.

Спроба державного перевороту 1991 р та проголошення незалежності України. Діяльність президента Л. Кравчука, урядів і парламенту України в галузі державного будівництва. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Інфляційні процеси. Поширення безробіття. Дискусії навколо проблеми Кримської автономії. Загострення протистояння між законодавчою та виконавчою гілками центральної влади у 1993 р. Вибори до Верховної Ради та президента України у 1994 р. Соціально-економічна та політична платформа президента Л. Кучми. Затвердження програми економічної лібералізації восени 1994 р. Початок реалізації програми приватизації державного майна. «Помаранчева» революція. Початок президентської виборчої кампанії 2004 р. і українське суспільство. Фальсифікації виборів з боку влади. Президентська діяльність В. Ющенка. Вибори Президента України 2010 р. Зміна політичного вектору розвитку країни за президентства В. Януковича. «Революція гідності» 2013-2014 рр. Президентства Петра Порошенка та Володимира Зеленського. Російська агресія проти України у 2014 – 2023 роках та боротьба українського народу проти неї. Волонтерський рух. Українські герої російсько-української війни.

Змістовий модуль 2. Культура України

(к.філос.н., доцент Лопуга О. І.)

Тема 1. Історичні передумови виникнення української культури.

Феномен української національної культури. Проблема етногенезу українців. Мовні та психологічні особливості українців. Українська ментальність. Етнографічні групи українців. Етнічний склад населення України. Проблема періодизації історії української культури.

Праслов'янське населення України і його культура. Трипільська культура. Особливості трипільського мистецтва. Розвинена флективна мова як найважливіший елемент індоєвропейської культури II тис. до н.е. на території України. Скіфське мистецтво. Звіриний стиль. «Велике переселення народів» у II-V ст. до н.е. Роль зарубинецької та черняхівської культур. Мистецтво антської доби. Давньослов'янська міфологія в Україні. Слов'янський фольклор як джерело дослідження міфології. Проблеми генези та ототожнення пантеону богів. Міфомодель світу і людини в язичницькій релігії стародавніх слов'ян.

Тема 2. Культура Русі-України та Галицько-Волинського князівства.

Русь-Україна і становлення української культури. Побут і звичаї східних слов'ян. Язичницькі вірування східних слов'ян. Полянська земля. Київ. Історія етноніму «Русь». Розвиток міст, торгівлі, ремесла, землеробства як умови формування давньоруської культури.

Прийняття християнства. Християнізація як рушій нового культурного прогресу. Взаємозв'язок давньоруської культури з культурою Візантії та культурами інших народів. Розвиток писемності на Русі. Церковнослов'янська мова. Давньоруська література: оригінальна та перекладна. Особливість літописів. Житійна література. «Слово про закон і благодать...» Іларіона. Розвиток і поширення освіти. Ярослав Мудрий та його внесок в культуру. Розвиток філософської думки. Поняття про «софійне». Архітектурні пам'ятники Русі-України. Семіотика давньоруського храму. Живопис, ювелірна справа, книжна мініатюра. Візантійська техніка мозаїк та фресок. Іконопис. Історичне значення культури Русі-України.

Данило Галицький та його культурно-просвітницька діяльність. Основні осередки соціального і культурного життя: Володимир, Галич, Холм і Львів. Розвиток архітектури та живопису. Поява білокамінної архітектури. Художні ремесла. Освіта та наука. Розвиток літератури. Оригінальна та перекладна література, літописання, героїчний епос, «духовні повісті». Історичні пісні. Розвиток писемності, книгописна майстерня Володимира Васильковича. Культурні та політичні зв'язки Галицько-Волинського князівства з іншими землями Стародавньої Русі.

Тема 3. Основні віхи української культури XIV-XVIII ст. Ренесанс в українській культурі. Барокова культура.

Ренесанс та його риси, образ нової людини епохи. Впливи контрреформаційних та кальвіністських течій. Ренесансні впливи в Україні. Роль братств. Виникнення друкарства. І. Федоров та його роль в культурі. Освіта і наука. Зв'язки з західноєвропейською наукою.

Відгуки епохи ренесансу і гуманізму в Україні. Усна народна творчість. Перекладна та літописна література. Полемічна література. Х. Філарет, С. Зизаній, І. Вишенський. Розвиток поезії. П. Беринда, К. Сакович, М. Смотрицький. Архітектура і образотворче мистецтво. Ознаки ренесансного стилю в архітектурі України.

Культура козацької держави. Школа в Запорізькій Січі. Музична культура і театральне мистецтво. Книгодрукування. Просвітницька діяльність братств і братських шкіл. Києво-Могилянська академія, її загальнослов'янське значення. Видатні вчені та діячі Києво-Могилянської академії. Розвиток філософії: І. Гізель, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Я. Козельський.

Розвиток усної народної творчості (думи), національно-визвольні мотиви в козацьких думах, моральні настанови у циклі побутових дум. Віршова сатира, історична драма, інтермедія, вертепна драма. Особливості розвитку архітектури і образотворчого мистецтва.

Бароко та його особливості. Образ нової людини епохи. Мистецтво українського бароко та його своєрідність. Козацьке бароко. Розвиток барокової архітектури. Видатні архітектори Й. Шедель, Ф. Б. Растреллі, І. Мічурін, Б. Меретин, С. Ковнір, І. Григорович-Барський та інші їх шедеври в Україні. Специфіка національного варіанта бароко в літературі, театрі і музиці. Еволюція образотворчого мистецтва. Монументальний стінопис. Портретний живопис в жанрі парсуна. Іконопис (Ф. Селькович, М. Петрахович, І. Руткович, Й. Кодзелевич). Різьблені іконостаси. Київська граверна школа О.Тарасевича. Внесок гетьмана І. Мазепи в розбудову української культури. Рококо як стиль в мистецтві.

Тема 4. Національно-культурне відродження в Україні ХІХ ст. Класицизм, романтизм, реалізм, модерн як напрями ХІХ століття.

«Історія русів». Літературне відродження. І.Котляревський («Енеїда»). Романтизм як напрям в культурі. Український романтизм – важливий чинник національного відродження. Роль Харківського університету у відродженецькому процесі. Початки галицького відродження. Проблеми мови. Творчість Маркіяна Шашкевича. «Руська трійця», «Русалка Дністровая».

Романтизм як світовідчуття і як напрямок у мистецтві. Розвиток реалізму. Критичний реалізм. Тарас Шевченко як ідеолог і провідник відродження. Українська філософія другої половини XIX ст.: С. Гогоцький, П. Юркевич, В. Лесевич. Філософія мови О. Потебні. Культурне зростання Галичини в 40-80-х рр.

Роль І. Франка в національно-культурному русі. Шкільництво і освіта в другій половині XIX ст. Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, його видавнича діяльність. М. Грушевський і його роль у розвитку української національної культури.

Українська музична культура у другій половині XIX ст. М. Лисенко. Образотворче мистецтво та живопис. Архітектура і пошуки національного стилю: неукраїнський стиль, необароко, класицизм, модерн, еkleктика, ампір. Класицизм як напрям в культурі. Романтизм і реалізм в українській культурі. Модерн як напрям в мистецтві. Імпресіонізм. Український професійний театр. Корифеї українського театру.

Тема 5. Українська культура XX ст. Модернізм – культурний феномен XX століття.

Культура як умова відродження нації в українській естетичній традиції кінця XIX-початку XX ст. Розвиток живопису. Українські художники-авангардисти В. Єрмілов, Д. Бурлюк, О. Богомазов. Роль Лесі Українки в культурі України. Розвиток музики. Соломія Крушельницька, А. Нежданова. Український неоромантизм. Розвиток живопису. Авангардиський живопис (О. Мурашко, О. Новаківський, Ф. Кричевський). Взаємовідносини особистості і світу в українському експресіонізмі. Український авангард 1900-1910-х рр. Екзистенційні проблеми у художній традиції зламу століть. Розвиток архітектури. Стиль модерн.

Суперечливість культурного процесу в Україні на початку 20-х рр. Принципи культурної політики радянської влади. Оборонні позиції представників української культури. Українізація та її значення для культурного процесу. Микола Зеров і Микола Хвильовий. Боротьба О. Шумського проти русифікаторства. Літературні процеси в Україні. Пожвавлення літературного життя в період українізації. Літературні об'єднання «Плуг», «Гарт», «Вапліте», «Молодняк» та ін.

Театральне мистецтво і музична культура. Театр «Березіль». Діяльність музичного товариства ім. Леонтовича. Творчість

українських композиторів: Л. Ревуцького, Б. Лятошинського та ін. Створення українського кіномистецтва, творчість О. Довженка. Архітектура і образотворче мистецтво. Особливості українського авангарду. Мистецька «школа Бойчука».

Репресивні акції сталінізму та їх трагічний вплив на розвиток української національної культури 20-50-х р.р. Національно-культурне відродження в Україні в середині 80-х на початку 90-х р.р. та його особливості. Демократизація як чинник національно-духовного відродження.

Тема 6. Постмодерн як широка культурна течія. Розвиток української культури ХХІ ст.

Постмодерн філософської думки. Умберто Еко та його твір «Ім'я рози». Концептуалізм як течія сучасного мистецтва. Творчість Е. Воргола, Е. Булатова, І. Кабакова, І. Комара та О. Меламіда. Естетика концептуального мистецтва Д. Пригова, Б. Орлова, І. Чуйкова. Постконцептуалізм.

Нонконформізм як течія постмодернізму. Людина в контексті постмодерністського світобачення. Література постмодернізму та її жанри. Живопис постмодернізму. Текст і гра як феномени культури постмодерну. Маргарет Мід і Йоган Гейзінга. Антропоморфність в мистецтві постмодерну.

Основні принципи постмодерністської естетики. Постмодерністська скульптура і архітектура. Соц-арт – один із напрямів постмодернізму. В. Комар і О. Меламід засновники соц-арту. Постсоц-арт. Гіперреалізм як напрям постмодернізму. Його основні принципи. Фотореалізм як сюжетний живопис. Гіперреалізм у музиці театрі, скульптурі. Концептуалізм і соц-арт: спільне й особливе. Феномен масової культури і її вплив на український культурний простір.

Особливості українського постмодернізму. Постмодерністські риси української літератури Ю. Андрухович, В. Неборак, О. Ірванець. Постмодернізм в українському живописі, художники постмодернізму – А. Савадов, О. Гнилицький, Г. Сенченко, Г. Анченко, О. Харченко, Г. Король, О. Голосій. Художні групи «Паризька комуна», «Вольова грань національного постмодернізму», «Одеська школа» (О. Ройтбурд, В. Рябченко, С. Ликов та інші). Модель культури нового тисячоліття.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

До змістового модуля 1. Історія України (к.і.н., доцент Синявська О. О.)

Заняття 1: Русь у IX – першій половині XIV ст.: основні віхи розвитку

1. Слов'яни у VIII - IX ст.: розселення, господарство, культура.
2. Внутрішні та зовнішні фактори розвитку Київської держави.
3. Галицько-Волинське князівство та його історична доля.

Методичні рекомендації.

Під час підготовки до практичного заняття здобувачі мають звернути увагу на визначення територій розселення слов'янських племен, їх назви відповідно до історичних джерел, господарство, побут, релігію. Важливо усвідомити, що закріплення за державним центром у Києві назви «Руська земля» відбулося у другій половині IX ст. і було пов'язано з діяльністю київських князів Аскольда і Діра. З 882 року, від початку князювання Олега, відповідно до «Повісті минулих літ» розпочинається історія Київської держави, яка була створена шляхом об'єднання північного та південного центрів східних слов'ян, відомих в арабських джерелах як «Славія» та «Куявія».

В історії держави Русі виділяють чотири якісно відмінних періоди:

I період 882-972 рр. – швидке територіальне зростання Київської держави й поступова консолідація держави. Охоплює князювання Олега, Ігоря, Ольги і Святослава.

II період охоплює князювання Володимира Великого (980-1015 рр.) і Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.). Економічний і культурний розквіт Київської держави, досягнення нею вершини політичної могутності.

III період феодальних міжусобиць, які розгортаються після смерті Ярослава Мудрого. Найбільш відомі князі Володимир Мономах (1113-1125 рр.) та Мстислав (1125-1132рр.)

IV період (1237-1241 рр.) – поліцентризація Київської держави, яка була насильно перервана монгольською навалою. У князівствах, на які розпалася Русь, формуються місцеві князівські династії: Ольговичі, Ростиславичі, Мономаховичі, Мстиславичі та ін.

Київські князі уклали угоди з Візантією й Священною Римською імперією, Польщею й Угорщиною, Литвою та ятвягами, скріплюючи їх часом династичними шлюбами, що було нормою міжнародних відносин середньовіччя. Руські князі підтримували династичні зв'язки з Францією, Швецією, Англією, Германією, Угорщиною, Норвегією, Візантією. Великий міжнародний авторитет і військова міць держави поєднувалися з високим рівнем економічного розвитку. Високопродуктивними було землеробство і скотарство, ремесла і промисли. Важливе місце посідали міжнародні торговельні зв'язки. Руські люди створили багату духовну й матеріальну культуру. Своєрідна і неповторна, вона увібрала в себе кращі досягнення Заходу і Сходу і в той же час відчутно впливала на культурний розвиток країн світу.

У державному розвитку Галицько-Волинського князівства увиразнюється кілька етапів.

I етап (1199–1205) – утворення та становлення. Спираючись на середнє і дрібне боярство та міщан, волинський князь Роман у 1199 придушив опір великих бояр і об'єднав Галичину й Волинь. Переможні походи проти Литви та Польщі помітно підняли його авторитет та посилили вплив на Русі. Уже 1202 Роман посів Київ і став великим князем. Літописець називає його «самодержцем всея Русі».

II етап (1205–1238) – тимчасовий розпад єдиної держави. Зі смертю Романа розпочався майже 30-річний період боротьби за галицький престол.

III етап (1238–1264) – об'єднання та піднесення, активна боротьба із золотоординським пануванням. Відновивши єдність, Галицько-Волинське князівство набирає сили та відвойовує втрачені позиції. Данило Галицький в надзвичайно складних умовах боярського свавілля, експансії угорських та польських королів, агресії монголо-татар зумів перетворити Галицько-Волинське князівство у високорозвинену європейську державу.

IV етап (1264–1323) – стабільність та піднесення. Після смерті Данила Галицького князівство знову втрачає свою єдність: його землі поділено між трьома нащадками князя. На зламі 13–14 ст. відновилася єдність Галицько-Волинської держави під владою наступника Лева — князя Юрія I Львовича.

V етап (1323–1340) – поступовий занепад.

Київська держава та її пряма спадкоємиця – Галицько-Волинська держава залишили яскравий слід у світовій історії IX–XIII ст., а її

внесок до середньовічного політичного, економічного, суспільного й культурного життя був надзвичайно вагомим. Русь поступово перейшла від воєнних сутичок із сусідніми країнами до рівноправної участі в політичному житті Європи та Близького Сходу.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні риси діяльності східних слов'ян у VIII - IX ст.
2. Яким чином і коли було утворено Київську державу?
3. Проаналізуйте основні реформи періоду становлення та розвитку держави. Які з них, на Вашу думку, були ключовими?
4. Опишіть боротьбу князя Романа за об'єднання Волинського і Галицького князівств.
5. Якими рисами можна охарактеризувати політику короля Данила?

Заняття 2: Українське козацтво в боротьбі за державність.

1. Причини та передумови Національно-визвольної війни середини XVII ст.
2. Основні етапи воєнних дій в 1648-1657 роках.
3. Громадянська війна 1658-1663 рр. та її політичні наслідки.

Методичні рекомендації.

Звертаємо увагу здобувачів на періодизацію воєнних дій під час Національно-визвольної війни:

1648–1649 рр. – битви під Жовтими Водами, Корсунем та Пилявцями. Українська армія здобула військову перевагу над польським військом. Опинившись на межі військової катастрофи, уряд Речі Посполитої був змушений визнати певну самостійність за Україною. Зборівський договір і утворення козацької держави Військо Запорозьке. Налагодження міжнародних відносин.

1650–1653 рр. – тривала й виснажлива боротьба між козацтвом і поляками не принесла успіху жодній із сторін. Берестецька битва. Білоцерківський договір. Батозька битва і Жванецька облога.

1654–1655 рр. – надання московською державою військової допомоги Україні. Березневі статті. Завершення україно-московськими військами літньо-осінньої кампанії 1655 р. в Україні.

1656–1657 рр. – Віленське московсько-польське перемир'я. Укладання Україною військового союзу зі Швецією та

Трансільванією; спільні дії козацтва зі шведською та трансільванською арміями проти Польщі.

Важливо відзначити, що після смерті Б. Хмельницького в Гетьманщині утворилася досить складна політична і соціально-економічна ситуація:

- Державний устрій перебував у стані перетворення з військової організації на реальну владу, яка поширювалася на все населення.
- Військові чини козацтва мали правити іншими станами суспільства, що фактично позбавляло їх можливості дієвої участі в державному житті.
- Принципи і порядки Війська Запорозького дедалі більше не задовольняли потреби управління державою.
- Авторитет влади гетьмана підтримувався перш за все його особистою популярністю.
- Загострення протиборства двох центрів влади – Запорозької Січі й резиденції гетьманського уряду в Чигирині, – які змагалися за вплив на суспільство і можливість визначати державну політику.
- Нагальна потреба вдосконалення політичного устрою, вироблення нових форм центрального і місцевого управління.
- Загострення протиріч між рядовим козацтвом та старшиною, яка ставала дедалі заможнішою за рахунок прибутків з отриманих земель і оренди.
- Дедалі відвертіше ігнорування московським урядом інтересів Гетьманщини.
- Перебування Гетьманщини в стані «обложеного табору», оточеного вороже налаштованими до неї державами, які намагалися використати соціальні протиріччя для її підпорядкування.

Все це призвело до початку фактично громадянської війни в Україні, яку в історичній літературі називають періодом Руїни. В результаті внутрішнього протистояння прихильників просхідного та прозахідного векторів розвитку та втручання сусідніх держав у внутрішню політику в Гетьманщині, державні інституції на Правобережній Україні припинили своє існування, а Лівобережна Гетьманщина потрапила під контроль московської держави.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттям Військо Запорозьке і Гетьманщина.
2. Охарактеризуйте політику союзників Богдана Хмельницького на різних етапах Національно-визвольної війни.

3. Опишіть обставини отримання гетьманської булави Ю. Хмельницьким.

4. Що таке «Чорна Рада» і як змінилося внутрішнє становище в українських землях після неї?

5. Охарактеризуйте політичну діяльність гетьмана П. Дорошенка.

Заняття 3: Українські землі у ХІХ – на початку ХХ ст.

1. Адміністративний устрій українських земель у ХІХ – на поч.ХХ ст.
2. Спільні і відмінні риси у суспільно-політичному розвитку підросійської та підавстрійської України.
3. Політизація національного руху на поч.ХХ ст.

Звертаємо увагу здобувачів, що загальною тенденцією у ХІХ ст. було нищення царським режимом будь-яких проявів української окремішності, національної самобутності тощо. За царювання Олександра І російську присутність в Україні забезпечували військо та адміністрація. Навіть назву «Україна» практично перестали використовувати: Лівобережну Україну називали Малоросією, Правобережну – Південно-Західним краєм, а Південну Україну – Новоросією. Серед української еліти, нащадків козацької старшини, що більше поширювалася «малоросійська ментальність»: Україна вважалася дещо відмінною, але органічною частиною імперії.

Активність українського національного руху найбільше проявилася в діяльності різноманітних товариств. На початку 1830-х центром національного життя та національного руху в Галичині стало м. Львів. У травні 1848 українська ліберальна буржуазна інтелігенція й уніатське духовництво створили у м. Львові першу українську політичну організацію — «Головну руську раду» на чолі з єпископом Григорієм Яхимовичем. Синтезована ідея українського автономістичного, польського демократичного і російського декабристського рухів в Наддніпрянській Україні втілилась у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства (Слов'янського товариства св. Кирила та Мефодія) – таємної організації, що виникла в м. Києві наприкінці 1845 р.

Поразка в Кримській війні спричинила зростання невдоволення діями російського уряду в середині ХІХ ст.: основну причину невдач вбачали у військово-технічній і соціально-економічній відсталості російської імперії, тож з усією очевидністю постало питання

внутрішніх змін. Початок реформам поклав маніфест 1861 р. про скасування кріпосного права, упродовж 1860–1870 рр. впроваджено ще низку реформ – судову, земську, міську, освітню, військову. Але жодна із них не стосувалася національного питання.

Здобувачі мають знати, що у другій половині XIX ст. посилювалося переслідування української мови та українських організацій. На цей час припадає, з одного боку, посилення репресій проти українського культурного руху (закриття недільних шкіл; Валуєвський циркуляр 1863 р.; Емський указ 1876 р.), а з іншого – розгортання культурної, наукової діяльності українських діячів, початок громадівського руху (Петербурзька громада; Стара громада в м. Києві, Одеська громада), поява української преси, розгортання роботи Південно-Західного відділу російського географічного товариства тощо.

Водночас свідченням зростання самосвідомості українства стала діяльність таємної студентської організації «Братство тарасівців», в програмі якого містилися вимоги політичної автономії України, захисту культурних і соціальних прав українського народу.

Інакшою була ситуація в підавстрійській Україні. У суспільно-політичній сфері посилення польських позицій в Галичині супроводжувалося розколом в українському таборі й зародженням у суспільно-політичному русі західно українських земель москвофільської течії. На противагу їй у 1860-1870-х рр. поширюється народівська течія. Народовці постулювали, що українці — окрема нація, яка проживає на території від Карпат до Кавказу; виступали за єдність всіх українських земель та розвиток єдиної української мови. Заснували ряд культурно-освітніх товариств, Просвіту, Наукове товариство імені Т. Шевченка, розпочали видання політичних часописів, у 1885 р. у м. Львові створили Народну Раду на чолі з Ю. Романчуком. З 1890-х рр. започаткували створення українських політичних партій.

Питання для самоконтролю:

1. Під владою яких держав знаходилися українські землі у XIX ст.? Покажіть на карті.

2. Порівняйте суспільно-політичний розвиток українських земель під владою російської та Австрійської імперій у першій пол. XIX ст.

3. Проаналізуйте антиукраїнську політику російського уряду. В чому полягала причина заборони української мови та діяльності українських організацій?

4. Охарактеризуйте течії в національному русі українців Галичини.
5. Коли і чому відбулася політизація національного руху? Які політичні ідеї переважали?

Заняття 4: Українська революція 1917-1921 рр.

1. Універсали Центральної Ради і побудова демократичного суспільства.
2. Внутрішня і зовнішня політика Гетьманату П.Скоропадського.
3. Директорія і її зв'язки з ЗУНР.

Методичні рекомендації.

Українська революція 1917–1921 років розпочалася в умовах революційних потрясінь, які охопили російську імперію у березні 1917-го. Ключовим її рушієм був український народ і його політична еліта, що еволюціонувала від ідей політичної автономії та федерації до усвідомлення власної державної незалежності.

Звертаємо увагу здобувачів, що революція була явищем загальноукраїнським. У всіх регіонах розвивався національний рух, створювалися та діяли українські органи влади, політичні партії та громадські інституції, відроджувалася культура.

Перший етап Української революції розпочався відразу після перемоги російської Лютневої революції у Петрограді. В цей час у Києві було створено національний представницький орган – Українську Центральну Раду (УЦР). Після Всеукраїнського національного конгресу вона з київської організації перетворилася на загальноукраїнську. У I Універсалі УЦР заявила про політичну мету – здобуття української автономії у складі демократичної федеративної російської республіки.

Після захоплення в Петрограді влади більшовиками надії на демократичний устрій росії поступово розвіялися. III Універсалом УЦР проголосила Українську Народну Республіку (УНР). Майже відразу вона зазнала більшовицької агресії з боку росії. У розпалі бойових дій УЦР проголосила незалежність УНР (IV Універсал). Не зважаючи на героїзм під Крутами та в інших нерівних боях, українські війська відступили. УНР уклала перший в новітній історії України міжнародний договір у Бресті. Дипломатичне визнання та військова допомога Центральних держав зміцнили УНР і дали змогу відвоювати окуповані більшовиками території.

Доба Гетьманату (квітень–грудень 1918). Здобувши владу, гетьман Павло Скоропадський скористався нетривалим мирним періодом для зміцнення основ української державності. В період Гетьманату була розбудована дієва регіональна адміністрація. Вона контролювала найбільшу за весь час Української революції в територію, а також вела перемовини про входження до складу Української Держави Криму та Кубані. Українська Держава була визнана 30 країнами. За гетьмана в Україні було відкрито Кам'янець-Подільський університет, засновано Академію наук, закладено основи Української автокефальної православної церкви, здійснено інші важливі починання. Амбітна військова реформа не була завершена через несприятливу зовнішню та внутрішньополітичну ситуацію. Здобутками державотворення періоду Гетьманату скористалася відновлена УНР.

Доба Директорії (грудень 1918–листопад 1921). Директорія відновила республіканський лад і демократичне правління в Україні. Акт Злуки Української Народної Республіки із Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР) засвідчив волю українського народу до Соборності. Скликаний Директорією Трудовий конгрес, забезпечив широку представницьку основу української влади. У Паризькій мирній конференції, де вирішувалася доля учасників Першої світової війни, взяла участь українська делегація.

Увесь цей період УНР вела важкі бої за незалежність і територіальну цілісність. Разом із Галицькою армією, Армія УНР демонструвала героїзм і не капітулювала навіть тоді, коли під українським прапором залишалися кілька невеликих повітів. Контрнаступи березня 1919-го, Офензива на Київ–Одесу, Перший Зимовий похід засвідчили волю українців до боротьби. Укладання Варшавської угоди заклало фундамент тривалого українсько-польського альянсу і надало примарний шанс на перемогу навесні 1920 року. Проте навіть кинуті союзником напризволяще українські вояки не полишали спроб закріпитися на рідних землях. До листопада 1921 року тривав масовий повстанський рух.

Важливо відзначити, що Західно-Українська Народна Республіка (листопад 1918–липень 1919) є складовою Української революції. Допомога Києва, на яку розраховувала ЗУНР, підписуючи Акт Злуки 22 січня 1919 року, не допомогла виграти війну з Польщею. Зміцнілі польські війська за підтримки переможної Антанти окупували майже всю Східну Галичину. Відчайдушний контрнаступ – Чортківська

офензива – лише ненадовго виправив ситуацію. Врешті уряд і армія ЗУНР були змушені перетнути Збруч і об'єднатися із силами Директорії на Поділлі.

У 1921 році, після кількох воєн радянської росії з УНР, майже вся територія України опинилася під контролем окупанта. Ризький мир, підписаний у березні того ж року між радянськими урядами росії й України та Польщею, фактично поховав самостійницькі плани урядів УНР і ЗУНР. Раніше, 1918-го Румунія окупувала Буковину, 1919-го до Чехословаччини відійшло Закарпаття. Долю Східної Галичини було вирішено 1923 року на Паризькій конференції – її приєднано до Польщі.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте ситуацію в Центрально-Східній Європі напередодні 1917 року. Як вплинули події завершального етапу Першої світової війни на революційні процеси?

2. Проаналізуйте біографії лідерів українського національно-визвольного руху М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри. Що їх об'єднувало?

3. На допомогу яких зовнішніх союзників розраховували /спиралися представники української еліти у 1917-1921 роках? Чому?

4. Проаналізуйте геополітичну ситуацію у 1919-1920 роках та перспективу української державності.

5. Назвіть головні здобутки і прорахунки українських керманичів на різних етапах Української революції.

Заняття 5: Україна у Другій світовій війні та її наслідки

1. Приєднання Західної України до СРСР: передумови, наслідки, значення.
2. Окупаційний режим та рух опору в Україні.
3. Радянська влада в Україні у повоєнний період.

Методичні рекомендації.

Друга світова війна – глобальний військовий конфлікт в історії Землі та причина найбільших трагедій ХХ століття. У війні взяли участь 80% людства, бойові дії велися 2/3 існуючих на той момент держав. Війна розпочалася 1 вересня 1939 р. із вторгнення військ нацистської Німеччини до Польщі, а завершилася 2 вересня 1945 р. із беззастережною капітуляцією Японії. Під час війни були здійснені

найбільші в історії злочини проти людства (зокрема Голокост), а також вперше і востаннє використана в бою атомна зброя. До армій ворогуючих сторін було залучено понад 110 млн. солдат, загальні втрати військових та цивільного населення складають від 50 до 85 млн. осіб. За результатами війни було створено ООН (Україна – одна із держав-засновників) та сформовано сучасну систему міжнародних відносин.

Важливо підкреслити, що шлях до початку війни був відкритий Пактом Молотова-Ріббентропа 23 серпня 1939 р. Згідно із таємним протоколом до нього, нацисти та комуністи ділили Східну Європу на зони інтересів. Внаслідок цих домовленостей Третій Райх отримав можливість безперешкодного вторгнення в Польщу, СРСР в підсумку розширився за рахунок Західної Білорусі та Західної України, Бессарабії з Буковиною, трьох країн Балтії, а також частини Фінляндії.

Здобувачі повинні знати. Що Друга світова війна для України розпочалася 1 вересня 1939 р. Того дня Люфтваффе бомбардувало Львів та інші західноукраїнські міста, що перебували у складі Польщі. Між 12 та 22 вересня Львів пережив подвійну облогу із заходу нацистськими військами, із сходу – радянськими.

СРСР вступив в Другу світову війну 17 вересня 1939 р. Нацистсько-комуністичний союз був зруйнований 22 червня 1941 р. із німецьким вторгненням в СРСР. Протягом року з початку німецько-радянської війни Україна була окупована військами Третього Райху, вигнання нацистів розпочалося восени 1943 р. і завершилося наприкінці 1944 р. Український напрям був головним на Східному фронті: тут діяло від 50 до 75% всіх дивізій Вермахту і половина всіх радянських сил.

Нацистський окупаційний режим в Україні був одним з найжорстокіших в світі. Безпосередньо своїми руками або із залученням «добровільних помічників» з числа місцевого населення нацисти знищили 1,5 млн. український євреїв та 20 тис. ромів. Але якщо злочини проти людяності Третього Райху більш досліджені, то засудження злочинів комуністичного режиму ще триває. Найбільш відомими з них є Катинський розстріл, знищення політв'язнів у Західній Україні, підлив Дніпрогесу (внаслідок чого величезна хвиля поховала під собою приблизно до 100 тис. осіб, з яких – 80 тис. – мирні жителі), використання в боях неозброєних селян – «чорної піхоти», депортації українців та інших народів, зокрема кримських татар.

Після перемоги над нацистською Німеччиною 8 травня 1945 р. СРСР приєднався до війни проти Японії. Беззастережна капітуляція Японії 2 вересня 1945 р. означала завершення II світової війни, але окремі військові конфлікти, породжені нею, точилися ще декілька років. Організований спротив радянській владі на Західній Україні тривав до 1954, а окремі сутички – до 1960 р.

Україна зробила значний внесок у перемогу над нацизмом та союзниками Німеччини. На боці Об'єднаних Націй воювали українці у складі армій Великої Британії та Канади (45 тис. осіб), Польщі (120 тис.), СРСР (більше 6 млн.), США (80 тис.) і Франції (6 тис.), а також визвольного руху в самій Україні (100 тис. в УПА) – разом 7 млн. осіб. Понад 2,5 млн. українців були нагороджені радянськими та західними медалями та орденами, більше 2 тис. стали Героями Радянського Союзу, з них 32 – двічі, а найкращий ас союзної авіації Іван Кожедуб – тричі.

Важливо відзначити, що для України II світова війна – національна трагедія, під час якої українці, позбавлені власної державності, змушені були воювати за чужі інтереси і вбивати інших українців. За Україну воювали дві тоталітарні системи, що однаково не рахувалися з ціною людського життя. Кожна сторона протистояння на українських землях намагалася продемонструвати свою прихильність до українства, але єдиним справді українським суб'єктом у роки війни був визвольний рух – передовсім, Українська повстанська армія. З різних причин на німецькому боці воювало до 250 тис. українців та до 50 тис. було мобілізовано до армій союзників Третього Райху.

Україна понесла надзвичайні втрати внаслідок війни. Під час бойових дій та в полоні загинуло 3-4 млн. військових, підпільників і цивільних, 4-5 млн. цивільних загинуло через окупаційний терор та голод в тилу, до 5 мільйонів жителів були евакуйовані або примусово вивезені до Росії та Німеччини, частина з яких не повернулася. Загалом безповоротні втрати України (українців та інших народів) склали 8-10 млн. осіб. Матеріальні збитки становили 285 млрд. тогочасних рублів. Внаслідок бойових дій постраждало понад 700 міст та містечок, 5,6 тис. мостів, 28 тис. сіл, 300 тис. господарств.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке «пакт Молотова-Рібентропа»? Проаналізуйте зміст цього документу.

2. Охарактеризуйте політику радянизації на територіях, приєднаних до УРСР в 1939-1940 роках.

3. На які окупаційні зони були розділені українські землі у 1941-1943 роках?

4. Розкажіть про течії в русі опору в Україні в період Другої світової війни. Хто їх представляв? У чому був зміст діяльності?

5. Як було представлено українське питання на рівні Східної Європи та СРСР в повоєнні часи?

Заняття 6: Сучасна Україна

1. Проголошення незалежності України та основні напрями розвитку на сучасному етапі.
2. Україна на зовнішньополітичній арені.
3. Війна росії проти України (2014-2023).

Методичні рекомендації.

Під час підготовки до заняття здобувачі мають звернути увагу на наступні ключові події. 24 серпня 1991 року на позачерговому засіданні Верховна Рада УРСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, зазначивши у ньому, що продовжується тисячолітня традиція державотворення в Україні, яка має право на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами. 01 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі українці підтвердили своє прагнення жити в незалежній державі, зробивши її незворотнім фактом історії.

28 червня 1996 року відбулася ще одна знаменна подія – прийняття Конституції. Основний закон остаточно проголосив Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, визнав людину найвищою соціальною цінністю і утвердив народовладдя.

Стратегічною метою зовнішньої політики сучасної України була і є європейська та євроатлантична інтеграція, формування відносин стратегічного партнерства з Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки, активна діяльність в ООН та інших міжнародних організаціях, забезпечення ефективної участі країни у світовій економіці з максимальним захистом національних інтересів, перетворення України на потужну регіональну державу.

В листопаді – грудні 2004 року відбулася Помаранчева революція – кампанія протестів, мітингів, пікетів, страйків та інших актів

громадянської непокори в Україні, як реакція на масові фальсифікації, що вплинули на результат виборів. Основним результатом революції було призначення Верховним судом повторного другого туру президентських виборів (не передбаченого прямо законодавством). Зміна правлячої еліти України, що відбулася в результаті «Помаранчевої революції», і пов'язана з цим переорієнтація внутрішнього й зовнішньополітичного курсу країни дали привід багатьом спостерігачам говорити про чергу «кольорових революцій».

Найновіший приклад в історії України – Революція Гідності, що відбувалася з 30 листопада 2013 року до лютого 2014 року, та початок воєнних дій в Україні. Тоді тисячі звичайних українських громадян, кинувши власні справи – навчання, роботу, бізнес, родини – пішли на майдани країни, висловлюючи протест проти протиправного розгону мирної акції студентів та громадських активістів, що розпочалася 21 листопада 2013, а потім зі зброєю в руках першими протистояли озброєній до зубів російській армії. Революція Гідності залишила глибокий, визначальний і незабутній слід в новітній історії України. Вона змінила нашу ментальність, розпочала і продовжує формувати нову політичну ідентичність.

У 2014 році розпочалася російська збройна агресія проти України – пряме й опосередковане застосування збройної сили російською федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України. Важливо відзначити, що відкритими складовими російської збройної агресії проти України, що розпочалася 2014 року, є:

російське збройне вторгнення в Крим у лютому-березні 2014 року (з подальшим початком тимчасової окупації півострова росією 20 лютого 2014 р.);

війна на сході України (на Донбасі) з квітня 2014 року, яка розпочалася зі створення під прикриттям «народних» виступів спецслужбами росії терористичних так званих Донецької і Луганської «народних республік» та тривала до початку широкомасштабного вторгнення;

широкомасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 року, яке розпочалося після тривалого військового наросування та визнання росією своїх маріонеткових утворень ДНР та ЛНР як незалежних держав.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основні вектори політики «перебудови» у 1985-1986 рр.
2. Опишіть роль аварії на Чорнобильській АЕС на розвиток суспільно-політичної ситуації.
3. Проаналізуйте основні складові політики перших президентів України.
4. Як змінилася політична ситуація в Україні після Помаранчевої революції? Після Революції Гідності?
5. Охарактеризуйте основні етапи агресії російської федерації проти України.

До змістового модуля 2. Культура України

(к.філос.н., доцент Лопуга О. І.)

Заняття 1: Українська культура XVII-XVIII ст. Барокова культура.

1. Освіта і наука в українській духовності. Розвиток філософської думки. Емський указ 1876 року.
2. Бароко як стиль в культурі. Образ нової людини цієї епохи. Українське бароко та його своєрідність.
5. Розвиток літератури. Барокова поезія та проза.
6. Розвиток театрального та музичного мистецтва. Кобзарство як культурний феномен.
7. Розвиток архітектури та скульптури. Барокова архітектура в Україні. Іоанн Пінзель – митець світового рівня.

Методичні рекомендації.

Під час вивчення теми здобувачі мають звернути увагу на просвітницькій діяльності братств і братських шкіл, Києво-Могилянську академію, підкреслити її загальнослов'янське значення. Назвіть видатних вчених та діячів Києво-Могилянської академії. Для розвитку філософії важливо зазначити роль І. Гізеля, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, Я. Козельського. Розкрийте суть і роль кобзарського мистецтва – як одного з кращих здобутків козацької духовної культури. Дайте характеристику стилю бароко, назвіть його основні риси і порівняйте його із західноєвропейським бароком, визначте спільне та відмінне. Дайте визначення козацькому бароко, назвіть основні козацькі собори, які досі вражають (без чітко вираженого фасаду, однакові з 4-х боків) і відбивають ідею демократизму.

Охарактеризовуючи літератури бароко зверніть увагу на барочні вірші (кабалістичні та фігурні) , де яскраво виражалася гра слів та рим – можна читати з обох боків, наприклад, у віршованому канті І.Величковського, також на жанр езопівської байки, історико-мемуарні твори. При розгляді театрального мистецтва дайте характеристику шкільній драмі, інтермедії та ляльковому театру — вертепу і вертепній драмі. Згадайте драматургів Ф. Прокоповича, М. Козачинського, М. Довгалецького. При розгляді музичного мистецтва зверніть увагу на розвиток фахової музичної освіти. Згадайте видатного українського композитора М.Ділецького та його теоретичну працю «Граматику музикальну». Визначте вклад і роль в культуру таких українських композиторів як Д.Бортнянського (1751-1825), А.Веделя (1676-1806), М.Березовського (1745-1777) – доля їх складна, але дуже плідна. При розгляді архітектури згадайте І.Мазепу, який був великим меценатом архітектури, розбудову Батурина, що у 1669-1708 роках став гетьманською столицею, шедеври архітектора Й.Г.Шеделя. З другої половини XVIII століття почався завершальний період у розвитку українського бароко, і тут варто розповісти про великий вплив видатних майстрів європейської школи: в Західній Україні – німця Б.Меретина, в Східній – італійця В.Растреллі та українських архітерторів І.Григоровича–Барського, С.Ковніра та ін., назвіть їх роботи. Дайте характеристику дерев'яній архітектурі збудованою з дерева без жодного цвяха. Серед кращих архітектурних ансамблів кінця XVII століття треба згадати палац графа К.Розумовського в Батурині, паркові ансамблі польських магнатів у Білій Церкві й Тульчині.

Аналізуючи оригінальний спадок українського барокового живопису особливої уваги заслуговує барочне монументальне малярство Жовківської церковної школи, іконопис Івана Рутковича, Богородчанський іконостас Й.Кондзевича та світський портрет представлений такими жовківськими художниками, як Ю.Шиманович, М.Альтамонте, В.Петранович – проаналізуйте їх роботи. А також згадайте М. Петраховича талановитого львівського живописця та його роботи. І у фресковій і станковій графіці того часу згадайте відомих майстрів О. і Л.Тарасовичів, І.Щирського. І.Стрельбицького, Н.Зубрицького, Д. Сенкевича.

Питання для самоконтролю:

1. Які риси відзначали українське бароко, у порівнянні з бароко

західноєвропейським?

2. Яка роль Запорізького козацтва у формуванні особливостей української культури даного періоду?

3. Який ідеал людини склався в козацькому середовищі та як він вплинув на розвиток духовної культури України тих часів?

4. Що ви знаєте про діяльність та діячів Києво-Могилянської академії?

5. В чому головний зміст гуманістичної й просвітницької діяльності І.Мазепи, П.Могили та Г.Сковороди?

6. Валуєвський циркуляр 1863 року як вплинув на культуру України?

7. Які властивості українського архітектурного бароко? Які типи храмів та їх оздоблення створили тогочасні українські майстри? Назвіть найбільш відомі споруди.

8. Що ви знаєте про діяльність Д.Бортнянського, М.Березовського, Веделя?

Заняття 2: Національно-культурне відродження в Україні в ХІХ ст.

1. Освіта та наука ХІХ століття. Розвиток філософської думки. Університети та їх роль в культурі України ХІХ ст.
2. Українська література ХІХ ст. Сентименталізм. Роль Т. Г. Шевченка як основоположника нової української літератури.
3. Розвиток живопису України ХІХ ст. Художники-передвижники.
4. Український театр ХІХ ст. Театр корифеїв. Розвиток музики.
5. Архітектура України ХІХ ст. (стилі: ампір, еkleктика, класицизм, модерн, необароко).
6. Характеристика стильових напрямків, які виникли в контексті різних періодів українського національно-культурного відродження (реалізм та критичний реалізм, романтизм, класицизм, стиль модерн, імпресіонізм, символізм). Приклади.

Методичні рекомендації.

Під час вивчення теми здобувачі мають звернути увагу на організацію роботи та роль в культурі «Кирило-Мефодіївського братства» та «Руської трійці». Охарактеризувати український романтизм в літературі, який викликаний творчістю І.Котляревського, автора поеми «Енеїда» - першого твору нової української літератури, написаного народною мовою. Згадати основоположника художньої прози – Г.Квітка-Основ'яненка, а разом з ним поетів-романтиків

Є.Гребінку, який наслідуючи літературні й фольклорні традиції, відродив жанр байки, М.Костомарова, А.Метлинського, М.Шашкевича. Зробіть акцент на поетичній творчості Т.Шевченка, яка була втіленням духу національного відродження. Зазначте реалістичний напрям в літературі утворений Марко Вовчком, М.Коцюбинським, Панасом Мирним, І.Нечуєм-Левицьким, який був одним з перших реалістів. Окремої уваги заслуговує реалістичні тенденції в творчості І.Франка, Лесі Українки, Б.Гринченка.

Висвітлюючи питання про освіту і науку слід охарактеризувати перші університети, які з'являються в Україні. На ниві театального і музичного мистецтва варто охарактеризувати талановитого оперного співака і відомого українського композитора С. Гулака-Артемовського. Дати характеристику розвитку професійного театру: у Харкові, де 1808 році директором, режисером і актором харківського театру стає — Г.Квітка-Основ'яненко; у Києві діяв аматорський театр, де почалася діяльність класика української професійної музики М.В.Лисенка і драматурга М.Старицького. У Єлісаветграді (нині Кропивницький) за ініціативи М.Кропивницького було створено професійний театр, до трупи якого увійшли зірки сцени — М.Садовський (Тобілевич), М.Заньковецька (Адасовська). Слухачів оперних сцен Європи й Америки вражали сестри Соломія та Ганна Крушельницькі. Треба згадати Михайла Вербицького (1815–1870) який став відомим завдяки музиці на слова Павла Чубинського «Ще не вмерла Україна», що згодом стала українським національним гімном, а нині є музикою державного гімну України. Поява першої професійної української опери, створеної на основі народнопісенних традицій — «Запорожець за Дунаєм» (1862) С.Гулака-Артемовського. На розробці образної, жанрової та інтонаційної основи народного мелосу народжується жанр професійної української симфонії, великий внесок в який здійснили композитори П.Ніщинський, П.Сокальський. При розгляді театального життя варто згадати драматургію І.Карпенко-Карого (Тобілевича) який вивів на новий шлях українську драматургію. А також плеяду видатних акторів — М.Садовський, М. Саксаганський, М.Кропивницький, І.Тобілевич, М.Занковецька, які взяли участь в розвитку українського професійного театру того часу.

При розгляді питання про архітектуру охарактеризуйте стиль ампір та класицизм. Серед видатних українських архітекторів того часу — А.Меленський, впродовж 30 років був головний архітектор Києва, на Харківщині й Херсонщині працював П.Ярославський.

Зробіть акцент на архітектурних спорудах 60-80 років 19 століття – цінні мистецьким вирішенням оперні театри в Одесі (арх. Ф.Фельнер і Г.Гельмер, 1884-87), у Києві (арх. В.Шребер, 1897-1901), у Львові (арх. З.Горголевський, 1894-99), будинок Нової біржі в Одесі (арх. О.Бернардацці, 1894-1899), будинок Львівського політехнічного інституту (арх. Ю Захарович, 1873-1877). Зазначте, що українська скульптура кінця 18-першої половини 19 століття розвивалася під впливом класицизму. Найталановитіші скульптори І.Мартос з Чергнігівщини створив пам'ятник А.Рішел'є в Одесі (1823-1828). Основоположниками національної реалістичної школи в скульптурі стали Л.Позен та І.Забіла. Скульптором М.Мікешиним створюється і відомий пам'ятник Б.Хмельницькому в Києві (1879-1888). У класичному стилі працюють архітектори В. Беретті (за його проектом зокрема збудовано головний корпус Київського університету).

Під час розгляду живопису студенти мають звернути увагу на плеяду видатних українських художників, серед яких були І. Сошенко, А. Мокрицький, Т. Шевченко. Першим серед художників, хто відкрив українську природу й українського селянина, був В. Штернберг. Талановите поєднання реалізму з народними традиціями вдалося у пейзажній творчості С.Васильківського, над розробкою національної історичної та побутової тематики активно працював І.Їжакевич. Також згадати художників-передвижників.

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть сутність феномена українського національно-культурного відродження.
2. Коли і в яких видах українського мистецтва найбільш яскраво виявляється реалістичний напрям?
3. Чому Т. Г. Шевченка називають ідеологом і провідником відродження: яка його роль в культурі?
4. Що ви знаєте про діяльність Кирило-Мефодіївського братства?
5. Яка різниця між реалізмом і критичним реалізмом?
6. Назвіть основні риси українського романтизму.
7. Яке втілення знайшов стиль ампір в мистецтві українського національно-культурного відродження?
8. Які були обмеження розвитку національної культури України зі сторони імперських урядів?

Заняття 3: Українська культура XX ст. Модернізм – культурний феномен XX століття.

1. Модернізм як мистецька течія. Його стильові напрямлення (абстракціонізм, супрематизм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм, футуризм).
2. Література України початку XX століття. Література неокласиків. Гуманізм українського неоромантизму. Взаємовідносини особистості і світу в українському експресіонізмі.
3. Розвиток театру в Україні на початку XX століття. Авангардистський театр. Розвиток кінематографу. Розвитку музики на початку XX ст. в Україні.
4. Розвиток архітектури початку XX ст. (стилі модерн, неокласицизм, конструктивізм).
5. Розвиток живопису на початку XX ст. Авангардистський живопис.

Методичні рекомендації.

Під час вивчення теми здобувачі мають звернути увагу на новий художній стиль і метод – модернізм. Еволюцію творчості М.Коцюбинського, яка зробила його представником літературного українського імпресіонізму. Захоплення модернізмом у поезії позначилося на творчості Миколи Вороного, Григорія Чупринки, Олександра Олеся, групи західноукраїнських поетів групи «молодомузівців» (П.Карманський, Б.Лепкий, В.Пачовський, С.Твердохліб, М.Яцків), імпресіоніста С.Васильченка, В.Стефаника, Л.Мартовича, М.Черемшини. Найвидатнішою письменницею цього напрямку в Буковині стає О.Кобилянська, авторка соціально-психологічної повісті «Земля». У прозі експресіонізм найпомітніше виявився у новелах Василя Стефаника. Впливи європейського символізму й футуризму помітні в творчості поетів Д.Загула, Я.Савченка, О.Слісаренка, М.Терещенка, В.Кобилянського, М.Михайличенка, П. Тичини. Особливе місце належало неформальній київській літературній групі «неокласиків». Під час освітлення теми живопису треба згадати видатних художників, які плідно працювали в галузі модерністського живопису й скульптури – К.Малевич, футуристи брати Бурлюки, в експресіоністичному напрямі працювали українські художники світового рівня О.Богомазов, Г.Нарбут. Над розробкою національної історичної та побутової тематики активно працював О.Мурашко він також надає перевагу неоромантичній та

імпресіоністичній манерам живопису. Видатними майстрами пейзажного, жанрового й портретного живопису стали І.Труш, О.Новаківський, Ф.і В. Кричевські, П.Ковжун, М.Сосенко, М.Бойчук. Біля витоків українського авангарду стояли художники О.Екстер, В.Єрмілов. Тенденції модернізму відбилися у творчості П.Холодного (1876-1930), який працював у монументальному жанрі (вітражі в Успенській церкві у Львові, 1924). Зверніть увагу на основоположника українського батального жанру видатного живописця Миколу Самокиша. Висвітлюючи тему музики треба згадати композиторів М.Лисенка, М.Аркаса, Д.Січинського, П.Сокальського, П.Ніщинського, О.Нижанківського. Талановитими продовжувачами класичних та реалістичних тенденцій творчості Лисенка стали композитори К.Стеценко, Я.Степовий, М.Леонтович, С.Людкевич. Міжнародне визнання здобуває хор О.Кошиця. При висвітлені теми театру дати характеристику трьом театрам, які діяли у Києві: Державний драматичний, очолюваний О. Загаровим і В. Кривецьким, Державний Народний П.Саксаганського і «Молодий театр», організований Лесем Курбасом та Гнатом Юрою, який у 1919 році відокремився і з групою акторів створив театр ім. І. Франка. Розвиток нової драматургії багато в чому визначався і творчістю В.Винниченка, який відбив протиріччя тих часів, драматургія Я.Мамонтова, М.Куліша, яка відображувала взаємини людини й нової історичної дійсності. Під час підготовки до теми архітектури слід проаналізувати стиль модерн і діяльність великих архітектурно-будівельних фірм, котрі пропонували свої проекти і мали власні майстерні та заводи, на базі яких опановувалися нові інженерні рішення та модерні технології (В. Ніколаєва та В. Городецького у Києві, О. Гінзбурга, та С. Загоскіних у Харкові, І. Левинського, Е. Жиховича у Львові). Класичним зразком українського архітектурного модерну став будинок «з химерами» архітектора В. Городецького на вулиці Банковій у Києві. Зверніть увагу на одного із перших абстракціоністів всесвітньовідомого художника Казимира Малевича. Яскраве емоційне враження справляють твори українських експресіоністів В. Седляра (ілюстрації до «Кобзаря»), О. Довгаля («Розподіл пайка» тощо). Олександр Архипенко – скульптор і художник, один із основоположників кубізму в скульптурі. Проаналізуйте конструктивізм. Яскравим представником українського конструктивізму був В. Єрмілов.

Питання для самоконтролю:

1. Яка роль Лесі Українки в культурі України?
2. Що таке неоромантизм? У чому виявилася неоромантична гуманістична концепція особистості в українській літературі?
3. Дайте основне визначення стилю модернізм. Якою є концепція людини у модернізмі?
4. Що таке «криза гуманізму» на межі ХІХ – ХХ ст.?
5. Які основні українські літературні течії 1920-х років і їх представники?

Заняття 4: Постмодерн як широка культурна течія. Розвиток української культури ХХІ ст.

1. Соціальні умови становлення сучасної культури. Постмодернізм як філософія розвитку української культури.
2. Літературний процес в сучасній Україні. Основні визначення постмодерністської літератури.
3. Сучасна українська музична культура, кіно- та театральне мистецтво.
4. Феномен масової культури та її вплив на український культурний простір. Глобальне і локальне в культурі. Співвідношення глобалізації та культури.
5. Кризові явища та глобальні проблеми сучасності. Наслідки російсько-української війни для України.

Методичні рекомендації.

Під час вивчення теми здобувачі мають звернути увагу на новий художній стиль – постмодернізм. У березні 1997 р. було утворено Асоціацію Українських Письменників (АУП) – 118 учасників. Проаналізувати творчість Ліни Костенко та її роль в культурі. Сучасну українську літературу творять письменники нового покоління: Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Юрій Іздрик, Олександр Ірванець, Микола Рябчук, Юрій Покальчук, Костянтин Москалець, Наталка Білоцерківець, Василь Шкляр, Євгенія Кононенко, Андрій Курков, Іван Малкович, Богдан Жолдак, Сергій Жадан, Павло Іванов-Остославський, Олександра Барболіна, Марія Матіос та ін. При розгляді питання про музичне мистецтво зазначте, що значний внесок у популяризацію джазового руху в Україні зробили В. Симоненко та О. Коган. Велика мережа класичних музичних закладів, таких як Національний заслужений академічний український народний хор ім.

Г. Верьовки, Державний естрадно-симфонічний оркестр України, Державний академічний духовий оркестр України. Треба зауважити, що зараз в Україні діють 25 філармоній (в усіх областях України), 7 театрів опери та балету, 2 театри музичної комедії, театр оперети, 11 художніх колективів (з них 9 – національних), 5 державних підприємств. Нині в Україні діє 137 державних, комунальних театрів та театрів інших форм власності. Зокрема, в Україні працює 44 драматичні театри, 41 – дитячий та юнацький театр (в т.ч. 29 лялькових), 31 музично-драматичний театр і 10 театрів музичної комедії та мініатюр. Український театр увійшов в епоху постмодернізму (режисери В. Козьменко-Делінде, В. Малахів, О. Більченко, О. Ліпцин). Один із найвідоміших експериментальних, авангардних театрів України – Львівський театр ім. Леся Курбаса під керівництвом Володимира Кубинського. Роман Віктюк, постановник і виконавець ролей у величезній кількості вистав. Щодо живопису тут увагу зосередьте на найуспішнішими митцями в Україні: І. Марчук, Б. Михайлов, О. Тістол, В. Цаглов, О. Гнилицький, А. Савадов, О. Ройтбурд, І. Чічкан, та ін. І. Марчук – придумав новий художній хід, який критики назвали пльонтизм – художник довго і скрупульозно «тче художнє полотно із ліній, як гобелен», Б. Михайлов – є одним з найславетніших сучасних фотохудожників у світі. Т.Сьльваші – є лідером школи українських абстракціоністів. Проаналізуйте як вплинула російсько-українська війна на культуру України та свідомість народу. Слід зазначити що майбутнє українського мистецтва – у його духовності. Саме в цьому воно має невичерпно багаті традиції як у реалізмі, так і в кращих виявах авангарду, і передусім у народному мистецтві джерелі натхнення українських художників.

Питання для самоконтролю:

1. Яка постмодерністська модель світу у світовій та українській інтерпретаціях.
2. У чому проявляється глобалізм сучасної культури?
3. Дайте характеристику постмодернізму в українській літературі.
4. Творчість Сергія Жадана – поєднання джазу у слові, літературного есе та звичайної історії сучасної людини.
5. Парадигма постмодернізму в українському образотворчому мистецтві.
6. Чи наслідки російсько-української війни вплинуть на всю майбутню світобудову?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів зорієнтована на виконання тих видів робіт, які передбачають опанування додатковими знаннями у позааудиторний спосіб згідно визначених викладачем завдань. Вона є складовим елементом університетської освіти та закономірним продовженням аудиторної роботи викладача і студентів.

Рекомендований вид самостійної роботи – написання рефератів та виконання презентацій за обраними здобувачами темами.

Орієнтовний перелік тем рефератів / презентацій з історії України

- Князь Олег та його військові походи.
- Княгиня Ольга – перша реформаторка Русі.
- Військова політика князя Святослава.
- Володимир Мономах як політик і полководець.
- Історичний портрет Данила Галицького.
- Козацький гетьман – Дмитро Вишневецький.
- Історичний портрет Б. Хмельницького.
- Кошовий отаман І. Сірко: життя та діяльність.
- Історичний портрет гетьмана І. Мазепи.
- Біографічні портрети: М. Костомарова, П. Куліша (за вибором).
- Роль Т. Г. Шевченка в історії українського народу.
- Розвиток Одеси в ХІХ ст.
- М. С. Грушевський як науковець і громадсько-політичний діяч.
- Відносини Центральної Ради з Тимчасовим Урядом росії.
- Суспільно-політичні погляди В. Винниченка.
- М.Міхновський – один із провідників ідеї української самостійної держави.
- Номан Челебіджіхан – кримськотатарський політик і державний діяч.
- С.Петлюра – керівник Директорії УНР.
- П.Скоропадський – біографічний портрет.
- К. Левицький та Є.Петрушевич – лідери ЗУНР.
- Н.Махно – лідер анархістського руху на півдні України.
- Є. Коновалець і створення ОУН.
- Митрополит А.Шептицький та його роль в історії України.
- Впровадження НЕПу в Україні.
- Діяльність ОУН-УПА в роки Другої світової війни.

- Депортація кримських татар та інших народів з Криму. 1944 р.
- Боротьба за незалежність України наприкінці ХХ ст.

Орієнтовний перелік тем рефератів / презентацій з історії культури України

- Культурогенез і етногенез: особливості та взаємозв'язок.
- Роль трипільської культури у формуванні традиційних
- господарсько-культурних типів на території сучасної України.
- Іконопис в Україні: історія та сучасність.
- Кам'яне зодчество Київської Русі.
- Києво-Могилянська академія як науково-культурний центр.
- Петро Могила – видатний культурний діяч і меценат.
- Культурний діяч Костянтин Острозький.
- Полемічна література. Д. Вишенський.
- Книгодрукування в Україні. І. Федоров.
- Українське бароко й особливості його проявів.
- Музика і спів як чинники українського буття.
- Звичаї українського народу.
- Ренесансні архітектурні ансамблі в Україні.
- Джерела й особливості українського бароко.
- Пісні та думи України. Кобзарство як культурний феномен.
- Травестія як форма засвоєння культурної традиції (на прикладі «Енеїди» Котляревського).
- Меценатство в Україні у ХІХ- на початку ХХ ст.

Одним із видів самостійної роботи для здобувачів *до модуля І* є написання кросвордів за історичною тематикою. Виконання кросвордів має на меті визначити рівень самостійної підготовки здобувачів до курсу та передбачає виявлення схильності студентів до певної історичної проблематики, вивчення ними рекомендованої та додаткової літератури, ознайомлення з джерелами. Умови виконання кросворду: не менше 20 слів за обраною із переліку темою у класичному варіанті (горизонталь-вертикаль), у вигляді сканворду чи венгерського кросворду – на вибір студента. Один студент може виконати один кросворд. Зразки кросвордів представлені в Гугл-класі.

Перелік орієнтовних тем для складання кросворду:

- Дипломатичні відносини перших князів Київської держави.

- «Руська правда» як перший юридичний кодекс.
- Історичний портрет княгині Ольги.
- Князь Святослав – видатний полководець Київської держави.
- Внутрішня та зовнішня політика князя Володимирка та Ярослава Осмомисла.
- Роман Мстиславич – засновник Галицько-Волинської держави.
- «Слово о полку Ігоревім» як історичне джерело.
- Атрибути князівської влади.
- Литовські статuti та їх значення в історії України.
- Українські міста XVI ст.: ремесла, торгівля.
- Уніатська (греко-католицька) церква в XVII ст.
- Селянські виступи в XV – поч. XVI ст.
- Братства та їх роль у суспільно-політичному житті України.
- Українська шляхта.
- Берестейська церковна унія (1596 р.) і її оцінки в історичній літературі.
- Організація шкіл та друкарень на українських землях в XV – XVII ст.
- Атрибути гетьманської влади. Козацькі клейноди.
- Перші походи українських козаків.
- Запорозьке козацтво в художній літературі.
- Дипломатія гетьмана Богдана Хмельницького.
- Соратники Богдана Хмельницького в роки Визвольної війни.
- Україна та Кримське ханство в часи Визвольної війни.
- Петро Дорошенко – гетьман України.
- Політика Петра I стосовно України.
- Події Північної війни 1700–1721 рр. Невдала спроба гетьмана Івана Мазепи відновити незалежність України.
- Іван Сірко – політичний діяч, полководець, народний герой України.
- Задунайська Січ.
- Декабристський рух в Україні.
- Микола Костомаров як історик та громадський діяч.
- Україна в роки Кримської війни.
- Антиукраїнські укази Російської імперії у другій пол. XIX ст.
- Михайло Драгоманов як учений та політичний діяч.
- Політичні партії Західної України наприкінці XIX – поч. XX ст.
- Микола Міхновський і створення УНП.
- Одеса в роки революції 1905-1907 рр.

- Життя та діяльність Михайло Грушевського.
- Життя та діяльність Володимира Винниченка.
- Життя та діяльність Симона Петлюри.
- Інтервенція військ Антанти в Україні.
- Особливості політики «воєнного комунізму» в Україні.
- Діяльність Християна Раковського в Україні.
- Нестор Махно – ватажок повстанського руху на півдні України.
- УГА: від армії ЗУНР до ЧУГА.
- Створення Союзу Радянських Соціалістичних республік.
- НЕП в УСРР.
- Микола Скрипник: людина і політик.
- Конституція СРСР 1936 р. і Конституція УРСР 1937 р.
- «Великий терор» 1937–1938 рр. в Україні.
- Інтелігенція України в умовах тоталітарного режиму.
- Організація українських націоналістів.
- Збройна боротьба Української повстанської армії в 1945–1953 рр.
- Головнокомандувачі УПА.
- Операція «Вісла».
- Голод 1946 – 1947 рр.
- Участь України в міжнародних організаціях у післявоєнний період 1945–1953 рр.
- Українці в системі ГУЛАГу: 1945 – 1953 рр.
- Діяльність Петра Шелеста в Україні.
- Українська Гельсинська група.
- Помаранчева революція.
- Діяльність перших Президентів України.
- Україна на зовнішньополітичній арені.
- Війна росії проти України 2014-2023 рр.

Одним із видів самостійної роботи для здобувачів до модуля 2 є написання колажу з фотографіями. Цей потужний засіб виразності може підійти для вибраної студентом культури чи стилю, де потрібно представити: *вказати дату, основні риси культури чи стилю вибраного періоду; наклеїти видатні пам'ятки живопису і архітектури і скульптури даного періоду чи стилю; згадати і вписати або наклеїти видатних діячів і їх внесок в культуру цього періоду; вказати про розвиток літератури, театру, музики.* Для створення плаката з колажем із фотографій ви можете діяти по-різному. Один із варіантів – створити набір фотографій спочатку на ПК, віртуально, а потім

роздрукувати на папері. Таким чином, ви можете розташувати фотографії як завгодно на звичайному папері. В колажі має бути використано не менше 15 фотографій. Розташування, форма фотографій можна вибрати на свій смак і потребам.

Студенти, які займаються онлайн можуть створювати віртуальні колажі для надсилання електронною поштою. Завдяки безлічі спеціальних сайтів та безлічі спеціалізованих додатків можна буде не лише художньо скласти свої фотографії, але й додати всі види ефектів.

Перелік орієнтовних тем для складання колажу:

- Трипільська культура (основні риси культури, дата існування культури, релігійні вірування, поселення, зверніть увагу на побудову житла, керамічне мистецтво, трипільська пластика, поховання тощо).
- Культура кімерійців (основні риси культури, дата існування культури, релігійні вірування, поселення, зверніть увагу на побудову житла, керамічне мистецтво, ювелірні прикраси, пластику, поховання тощо).
- Культура скіфів (основні риси культури, дата існування культури, релігійні вірування, поселення, зверніть увагу на побудову житла, керамічне мистецтво, скульптура, ювелірні прикраси, поховання тощо).
- Культура сарматів (основні риси культури, дата існування культури, релігійні вірування, поселення, зверніть увагу на побудову житла, керамічне мистецтво, скульптура, ювелірні прикраси, поховання тощо).
- Зарубинецька та черняхівська культури. Грецькі поселення на території стародавньої України (основні риси культури, дата існування культури, релігійні вірування, поселення, зверніть увагу на побудову житла, керамічне мистецтво, ювелірні прикраси, скульптура, поховання тощо).
- Основні особливості культури Русі-України (соціальний і політичний лад Русі-України. “Руська Правда” як зведення законів. Розвиток науки та освіти. Література, театр). Видатні діячі.
- Архітектура Русі-України.
- Образотворче мистецтво (іконопис, фрески, мозаїки) Русі-України.
- Культура Галицько-Волинського князівства (соціальний і політичний лад. Розвиток науки та освіти. Видатні діячі. Архітектура, література, образотворче мистецтво тощо).

- Україна в культурно-політичній системі польсько-литовської держави XIV–XVI ст. (суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури XIV–XVI ст.. Розвиток архітектури, літератури, образотворчого мистецтва. Розвиток освіти та науки, братства та їх роль в культурі XIV–XVI ст. Острозька академія. Розвиток книгодрукування, перші друковані видання).
- Розвиток романського мистецтва (характеристика та основні риси цього стилю, архітектура, навести приклади романської архітектури в Україні).
- Розвиток готичного мистецтва (характеристика та основні риси цього стилю, архітектура, навести приклади готичної архітектури в Україні).
- Ренесанс та його риси, ренесанс в Україні. Ренесансна архітектура в Україні (характеристика та основні риси цього стилю, архітектура, навести приклади ренесансної архітектури в Україні).
- Культура України XVII–XVIII століття (суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури XVII–XVIII ст.. Розвиток освіти до науки. Розвиток філософії. Києво-Могилянська академія та її роль в культурі України. Видатні діячі. Розвиток літератури, театру, музики, скульптури). Кобзарство.
- Козацтво як явище історія та культури. (Запорізька Січ, звичаї та порядки, гетьмани та їх роль, освіта, козацьке бароко, музика, архітектура, література).
- Бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво (основні риси бароко, українське бароко. Його характеристика. Видатні діячі. Архітектура, скульптура, живопис, література, музика бароко в Україні).
- Архітектура та скульптура бароко в Україні (основні риси бароко, його характеристика, українське бароко, видатні скульптори цього стилю в Україні, навести видатних архітекторів бароко, які працювали в Україні, навести приклади барокової архітектури в Україні).
- Рококо як новий стиль в мистецтві (його характеристика, основні риси. Приклади цього стилю в Україні).
- Класицизм як мистецтво героїчної громадянськості (його характеристика. Основні риси. Живопис, література, музика класицизму в Україні).
- Культура України XIX ст. (суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури, Розвиток науки та освіти. Розвиток філософії. Кирило-Мефодіївське товариство. «Руська

трійця». Видатні діячі. Розвиток літератури, театру, музики, скульптури).

- Розвиток архітектури в Україні XIX ст. (стиль ампір, еклектика, модерн, необароко їх характеристика).
- Розвиток живопису в Україні XIX ст.
- Романтизм як стиль в культурі. Його характеристика і основні риси. Приклади в літературі, музиці, живописі в Україні.
- Символізм як стиль в культурі. Його характеристика і основні риси. Приклади в літературі, музиці, живописі в Україні..
- Імпресіонізм як стиль в культурі. Його характеристика і основні риси. Приклади в літературі, музиці, живописі в Україні..
- Реалізм та критичний реалізм. Його характеристика і основні риси. Приклади в літературі, музиці, живописі в Україні..
- Модерн як стиль в культурі. Особливості стилю модерн. Приклади в літературі, музиці, живописі, скульптури в Україні.
- Культура України поч. XX ст. (Суспільно-політичні та історичні обставини розвитку української культури поч. XX ст.. Розвиток науки та освіти, філософії. Видатні діячі. Розвиток скульптури, театру, музики, кінематографу в Україні).
- Архітектура України XX ст. (конструктивізм і модерн, характеристика та основні риси цих стилей, навести приклади в Україні).
- Українське кіномистецтво XX ст. (кіностудії, перші кінозйомки, звукове кіно в Україні, українське поетичне кіно, екранізації з літератури, видатні українські кінорежисери і кіноактори).
- Модернізм як художній стиль та його напрямки (абстракціонізм, експресіонізм, сюрреалізм).
- Розвиток кубофутуризму в Україні (характеристика цього стилю і основні риси, видатні художники, скульптори).
- Український авангард 1900-1920-х років. Його характеристика. Представники.
- Український експресіонізм та його особливості (характеристика цього стилю і основні риси, видатні художники, скульптори, літератори).
- Постмодернізм як художній напрям в культурі к. XX – XXI ст. (характеристика цього стилю і основні риси, видатні художники, скульптори, літератори).
- Архітектура та живопис постмодернізму в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

До змістового модуля 1.

Основна

Підручники та загальна література

1. Бойко О. Д. Історія України: підручник. 5-те вид., допов. Київ: Академвидав, 2014. 720 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Львів, 2022. 408 с.
3. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. Київ : Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1312-4/978-966-00-1312-4.pdf>
4. Литвин В. Історія України: підручник / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 991 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009298>
5. Мицик Ю. А. Історія України: навч. посіб. Київ: Кліо, 2015. 677 с.
6. Мицик Ю., Бажан О. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ: Кліо, 2022. 688 с.
7. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016. 496 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti/
8. Хмарський В. М. Історія України: конспект лекцій. Одеса : Одес. Нац. Ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 118 с.

Додаткова

1. Бачинська О. А., Вегерчук С. М., Самойлов Ф. О. Історія Одеси й Одещини (кінець XVIII ст. – 1914 р.): історико-краєзнавчий нарис. Одеса : Астропринт, 2012. 504 с.
2. Бекірова Г. Півстоліття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки). Нарис політичної історії. Київ: КРИТИКА, 2017. 231 с.
3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. "Братня" навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. Київ, 2016. 248 с.
4. Войтович Л. Галич у політичній історії Європи XI–XIV століть. Львів: Левада, 2017. 478 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ: Генеза, 2019. 656 с.

6. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: "К.І.С.", 2017. 1136 с.
7. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-тє вид., доповн. Львів: Літературна агенція "Піраміда", 2016. 924 с.
8. Друга світова війна в історичній пам'яті України. (За матеріалами Українського інституту національної пам'яті). Київ, 2010. 247 с.
9. Енциклопедія історії України: У 10 т. Київ: Наук. думка, 2003-2013. URL:
<http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
10. Історія українського війська / Авт. кол.: М. Відейко, А. Галушка, В. Лободаєв, М. Майоров, Я. Примаченко, А. Руккас, Є. Синиця, О. Сокирко, А. Харук, Б. Черкас. Харків, 2016. 416 с.
11. Історія української культури: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. К.: КНУБА, 2015. 196 с.
12. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Чернівці: Книги-XXI, 2018. 320 с.
13. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Кн. 2. К.: Темпора, 2013. 628 с. URL:
<http://resource.history.org.ua/item/0009289>
14. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ: Центр Разумкова, 2018. 232 с.
URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013771>
15. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. Посібник. А. В. Ярись, С. М. Шендрик, С. О. Черепанова та ін. Львів: Світ, 2012. 568 с.
16. Нариси історії Української революції 1917 – 1921 років / Гол. редкол. В. А. Смолій; кер. авт. кол. В. Ф. Верстюк. К., 2011.– Кн. 1. 390 с; 2012. Кн. 2. 464 с.
17. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минушини. Діалоги з істориками. У 2-х кн. / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022.
18. Синявська О., Ткаченко В. Взаємозв'язки німецького населення Трансністрії з німецькою окупаційною владою. *Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах*. Вип.27. Одеса: Друкарський дім, 2019. С.126-137.

19. Синявська О., Ткаченко М. Піонери українського кінематографу: Данило Сахненко та Олексій Олексієнко. *Від Руси до України: шлях до себе*. Книга II. Київ: вид-во «Український пріоритет», 2020. С.242-250.
20. Синявська О.О. Історія освіти і науки в Україні. Част. I. Традиції освіти та накопичення наукових знань у домодерний період: Навчальний посібник / ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2022. 160 с.
21. Турченко Ф. Україна – повернення історії. Генеза сучасного підручника. Київ: Генеза, 2016. 104 с.
22. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. У двох книгах. Кн. 1. К., 2010. Кн. 2. К., 2011.
23. Черненко О. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256). Харків: Фоліо, 2021. 592 с.
24. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Ніка-Центр, 2016. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21STR=11051

До змістового модуля 2

Основна

1. Вінцковський Т. С., Лопуга О. І. Актуальні питання історії та культури України: метод. вказівки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти біологічного ф-ту спеціальності: 091 «Біологія», 162 «Біотехнології та біоінженерія». Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. 2021. 88 с. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/30834>
2. Історія української культури: навч-метод. комплекс. Видатні діячі української культури. Біогр. Словник (від А до Я) / Упоряд. С.О. Костилева. К.: НТУУ «КПІ», 2013. Вип. I. 204 с.
3. Історія української культури: навч. посіб. / за ред. О. Ю. Павлової. К.: Центр учбової літератури, 2019. 368 с.
4. Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків : Право, 2013. 368 с.
5. Кислюк К.В. Українська культура I чверті ХХІ ст: повороти модернізаційних перетворень. Київ : Кондор-Видавництво, 2018. 196 с.

6. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К.: ЦУЛ, 2019. 141 с.
7. Хома І.Я., Сова А.О., Мина Ж.В. Історія української культури : навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 356 с.

Додаткова

1. Акимович Є.О. Українська культура в історичному вимірі (IX - XVII ст.). Одеса: Маяк, 2009. 496 с.
2. Виткалов В. Українська культура в добу глобалізаційних трансформацій / В. Виткалов, О. Граб. Вища шк. 2010. № 2. С. 104–107.
3. Крижановська Н.Є., Нефьодов Д.В. Історія української культури: навчально-методичний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 200 с.
4. Гуркіна, Г. О. Замки та фортеці України. Х. : ПП «Торсінг плюс», 2009. 95 с.
5. Історія української культури: термінологічний словник / Уклад. С.О. Костишева. К.: НТУУ «КПІ», 2010. 60 с.
6. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ф.. Українська культура: цивілізаційний вимір. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
7. Кара-Васильєва Т. Стиль модерн в Україні. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 215 с.
8. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : підруч. для студ. ВНЗ. К. : Центр навч. л-ри, 2010. 584 с.
9. Лопуга О. І. Проблема моралі і гуманізації молоді в сучасному українському суспільстві. *Перспективи. Соціально-політичний журнал. Серія: філософія, політологія, соціологія*. Одеса, 2015. №1(63). С. 61–67.
10. Лопуга О. І. Вплив інтернету та масової культури на розвиток духовно-моральних цінностей суспільства. *Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія*. 2018. № 1(40). С. 72–77.
11. Лопуга О. І. Сучасний інформаційний простір як простір соціалізації людини. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. Том 12. № 1 (25) . С. 67-74.
12. Лопуга О. І. Вплив сучасного соціокультурного середовища на духовну культуру особистості. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Видавничий дім “Гельветика”, 2020. Випуск 1 (45). С. 75-83.

13. Лопуга О. І. Духовна культура особистості як предмет соціально-філософського аналізу. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політичні студії. 2022. Випуск 42, С. 91-97.
14. Шевнюк О.Л. Історія мистецтва: навч. посіб. К.: Освіта України, 2015. 452 с.
15. Oresta Lopusha. Transformation of moral values in modern information space. *PNAP. Scientific journal of Polonia university. Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Czestochowa, 2022, 52 (2022) nr. 3. s. 84-90.

Електронні інформаційні ресурси:

1. <http://litopys.org.ua/> Ізборник. Історія України. Першоджерела та інтерпретації.
2. <http://www.cossackdom.com/> Історія козацтва.
3. <http://www.history.org.ua/> Інститут історії України НАН України. Офіційний сайт.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека імені І. Вернадського.
5. <http://exlibris.org.ua/> Українська електронна бібліотека.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальна підсумкова оцінка визначається як сума балів за результатами поточного, періодичного і підсумкового контролю.

1. Поточний контроль:

- усне опитування на лекції;
- усне опитування на практичних заняттях;
- оцінювання доповіді / презентації / кросворду за наданою темою;

2. Періодичний контроль:

- тестування після завершення вивчення навчального матеріалу змістових модулів.

Контрольні роботи містять 15-20 тестових завдань з однією правильною відповіддю для денної форми навчання; 35 тестових завдань з однією правильною відповіддю для заочної форми навчання. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання студент отримує 1 бал.

3. Підсумковий контроль: іспит проходить в усній формі, як відповідь на два питання у екзаменаційному білеті. Питання на іспит студенти отримують на початку викладання курсу.

Критерії оцінювання роботи на практичному занятті

Кількість балів	Критерії оцінювання
8-10	Здобувач освіти присутній на практичному занятті, відповідає повне на одне з питань плану семінарського занятті; активно доповнює відповіді інших студентів інформацією по іншим питанням плану; відповідає на питання по темі поставлені викладачем.
5-7	Здобувач освіти присутній на практичному занятті, відповідає повне на одне з питань плану семінарського занятті; не доповнює відповіді

	інших студентів інформацією по іншим питанням плану; відповідає на питання по темі поставлені викладачем.
1-4	Здобувач освіти присутній на практичному занятті, не відповідає повне на одне з питань плану семінарського занятті, але активно доповнює відповіді інших студентів інформацією по всім питанням плану; відповідає не на всі на питання по темі поставлені викладачем.
0	Здобувач освіти взагалі відсутній або присутній на практичному занятті і не відповідає на жодне з питань плану семінарського заняття; не доповнює відповіді інших студентів; не відповідає на питання по темі поставлені викладачем.

Критерії оцінювання доповіді з презентацією

Доповідь має бути виголошена на семінарському занятті або на консультації. Кожен здобувач має підготувати одну доповідь з презентацією.

Вид самостійної роботи	Кількість балів	Критерії оцінювання результатів виконання завдань самостійної роботи
Розробка та захист доповіді з презентацією	15-20	Доповідь з презентацією має бути виконана самостійно та оригінально, грамотно; раціонально використані можливості комп'ютерної анімації; повинна мати посилання на джерела, які є актуальними; наявні висновки, мають бути пов'язані із темою доповіді; при захисті студент

		орієнтується в темі та вивченій літературі; відповідає на два поставлених викладачем питання по темі доповіді.
	11-15	Доповідь з презентацією має бути виконана самостійно та оригінально, грамотно; раціонально використані можливості комп'ютерної анімації; містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними; наявні висновки не точно відповідають тексту роботи; при захисті доповіді студент орієнтується в темі та вивченій літературі; відповідає на одне з двох поставлених викладачем питання по темі.
	6-10	Доповідь з презентацією має бути виконана самостійно та оригінально, грамотно; нераціонально використані можливості комп'ютерної анімації; інформація подана без використання джерел; наявні висновків, не точно відповідають тексту роботи; при захисті доповіді студент слабо орієнтується в темі та вивченій літературі; не відповідає на два поставлених викладачем питання по темі.
	1-5	Доповідь з презентацією виконана самостійно,; не використані можливості комп'ютерної анімації - порушення в розміщенні інформації на слайді; інформація подана без використання джерел;; відсутні висновки у доповіді; при захисті студент не орієнтується в темі та вивченій літературі; не відповідає на

		два поставлених викладачем питання по темі.
	0	Завдання не виконано. Не зараховуються доповіді без презентації, або які виконані не самостійно, запозичені з мережі Інтернет.

Критерії оцінювання кросворду

Вид самостійної роботи	Кількість балів	Критерії оцінювання результатів виконання завдань самостійної роботи
Написання кросворду	14 - 20	Кросворд виконаний самостійно та оригінально за обраною здобувачем темою, грамотно; раціонально використані можливості комп'ютерної анімації.
	7 - 13	Кросворд виконаний самостійно; раціонально використані можливості комп'ютерної анімації; добір слів / термінів, використаних в кросворді, виходить за межі обраної здобувачем теми.
	1 - 6	Кросворд виконаний самостійно, але можливості комп'ютерної анімації нераціонально використані або не використані взагалі; інформація подана без врахування термінології / подій тощо обраної здобувачем теми.
	0	Завдання не виконано. Не зараховуються кросворди, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти на іспиті:

Оцінка	Кількість балів	Критерії оцінювання
Відмінно	30-25	Здобувач освіти правильно і у повному обсязі відповів на обидва питання екзаменаційного білету, дав відповіді на поставлені екзаменаторами додаткові запитання у межах білету, продемонстрував вміння дискутувати, обґрунтовувати свою точку зору, самостійно оцінювати теоретичні аспекти дисципліни, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, володіти науковою термінологією.
Добре	24-15	Здобувач освіти на високому рівні відповів на одне з двох питань екзаменаційного білету, але не у повному обсязі засвоїв інше питання. При цьому частково дав відповіді на поставлені екзаменаторами додаткові запитання, продемонстрував вміння дискутувати, обґрунтовувати свою точку зору, самостійно оцінювати теоретичні аспекти дисципліни, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, володіти науковою термінологією.
Задовільно	14-10	Здобувач освіти у неповному обсязі відповів на обидва питання екзаменаційного білету, не зміг дати відповіді на поставлені екзаменаторами додаткові запитання, продемонстрував низький рівень навиків полеміки, самостійного вирішення навчальних завдань, поверхово засвоїв наукову термінологію, базові знання з дисципліни.
Незадовільно з можливістю повторного	9-5	Здобувач освіти не виконав поставлені перед ним завдання. Не дав відповіді на обидва питання екзаменаційного білету та додаткові запитання викладачів, або у його/її відповіді

складання		містилася значна кількість грубих помилок. Продемонстрував відсутність базового обсягу підготовки з дисципліни, виявив низький рівень володіння навчальними та науковими дефініціями.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	4-0	Здобувач не засвоїв навчальний матеріал. Потребує повторної допомоги викладача для оволодіння дисципліною.

Питання для підсумкового контролю До змістового модуля 1.

1. Предмет вивчення історії України, періодизація, джерела.
2. Кам'яна доба на території сучасної України.
3. Кочові племена на території України у I тис. до Р. Х.
4. Трипільська культура та її особливості.
5. Античні міста-поліси Північного Причорномор'я.
6. Утворення князівства Русь та її перші правителі (IX-X ст.).
7. Велике князівство Русь в період князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
8. Галицько-Волинське князівство та його роль в історії України.
9. Вхід українських земель до складу Польського королівства та Литовського князівства у XIV ст.
10. Соціально-економічний розвиток українських земель у XIV-XVI ст.
11. Політичний розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського.
12. Виникнення українського козацтва і Запорозької Січі.
13. Люблінська та Берестейська унії: причини підписання та наслідки.
14. Українське козацтво у міжнародних відносинах др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.
15. Козацькі повстання в Україні наприкінці XVI – у першій третині XVII ст.
16. Бойові дії війська Б. Хмельницького у 1648-1653 рр. Зборівська та Білоцерківська угоди.
17. Державотворчі та соціально-економічні процеси на українських землях в ході Визвольної війни сер. XVII ст.

18. Зовнішньополітичні стосунки гетьманського уряду в 1648-1657 рр.
19. Укладення договору 1654 р. з московським царством, його історичне значення.
20. Воєнно-політичне протистояння в Україні у 1657-1686 рр.
21. Політичний розвиток Лівобережної та Слобідської України у XVIII ст.
22. Правобережна та Західна Україна наприкінці XVII-XVIII ст.
23. Запорозька Січ у XVIII ст.
24. Особливості соціально-економічного розвитку Лівобережної та Слобідської України XVIII ст.
25. Приєднання Північного Причорномор'я та Правобережної України до російської імперії у XVIII ст.
26. «Національне відродження» України у пер. пол. XIX ст.
27. Суспільно-політичне життя на українських землях в складі російської імперії у др. пол. XIX ст.
28. Соціально-економічний розвиток українських земель у др. пол. XIX ст.
29. Суспільно-політичне життя українських земель в складі Австро-Угорської імперії у др. пол. XIX ст.
30. Соціально-економічне та суспільно-політичне становище українських земель на поч. XX ст.
31. Українські землі в планах держав Антанти і Троїстого союзу напередодні та у ході Першої світової війни.
32. Воєнні дії на території України в період Першої світової війни.
33. Утворення Центральної Ради та проголошення першої УНР.
34. Українська гетьманська Держава: особливості внутрішньої та зовнішньої політики.
35. Воєнно-політичні події на території України в добу другої УНР.
36. Західноукраїнська Народна Республіка: проголошення та основні події.
37. Встановлення більшовицької влади в Україні. Політика «воєнного комунізму».
38. Особливості НЕПу в Україні.
39. Утворення СРСР. Політика «коренізації».
40. Курс на індустріалізацію та суцільну колективізацію: причини та наслідки.
41. Українські землі в складі Польщі, Чехословаччини, Румунії між Першою та Другою світовими війнами.
42. Початок Другої світової війни на українських землях.

43. Перший період німецько-радянської війни: основні військові дії.
44. Нацистський окупаційний режим в Україні та рух Опору.
45. Соціально-економічний та політичний розвиток УРСР у др. пол. 1940-х –пер. пол. 1950-х рр.
46. Політичний розвиток УРСР у 1953-1972 рр.
47. Опозиційний рух (дисидентство) 1960-1970-х рр.: основні течії, форми боротьби.
48. Соціально-економічний розвиток УРСР у др. пол. 1950-х-1991 рр.
49. Причини, періодизація та основні принципи політики «перебудови».
50. Основні особливості соціально-економічного життя України в 1991-2014 рр.
51. Суспільно-політичне життя України у 1991-2004 рр.
52. Україна на міжнародній арені у др. пол. ХХ ст.
53. Помаранчева революція та Революція гідності: перебіг і наслідки.
54. Війна російської федерації проти України 2014-2023: передумови, причини, етапи.

До змістового модуля 2.

1. Предмет і методологія культури.
2. Зарубіжні та українські концепції культури.
3. Культура первісного суспільства.
4. Трипільська культура і культура кімерійців. Культура скіфів та сарматів.
5. Зарубинецька та черняхівська культури. Грецькі поселення на території стародавньої України.
6. Релігійні вірування та міфологія праслов'ян. Язичництво та його характеристика.
7. Основні особливості культури Давньоруської держави (Соціальний і політичний лад Давньоруської держави. “Руська Правда” як зведення законів. Християнство та його роль в культурі. Розвиток науки та освіти, філософської думки. Поняття про софійне. Архітектура, література, театр, образотворче мистецтво, теорія іконописного образу).
8. Культура Галицько-Волинського князівства.
9. Україна в культурно-політичній системі Речі Посполитої 14-16 ст. Ренесанс в культурі України.
10. Розвиток романського та готичного мистецтва, навести приклади.
11. Культура України 17-18 століття.
12. Бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво. Українське бароко.

13. Рококо як новий стиль в мистецтві. Його характеристика.

Приклади.

14. Класицизм як мистецтво героїчної громадянськості. Його характеристика.

15. Культура України 19 ст.

16. Розвиток архітектури в Україні 19 ст. (Стили ампір, еkleктика, класицизм, модерн, необароко).

17. Символізм, імпресіонізм. Їх характеристика і основні риси.

Приклади.

18. Романтизм. Реалізм та критичний реалізм.

19. Модерн як стиль в культурі. Особливості стилю модерн.

20. Культура України поч. 20 ст.

21. Неоромантизм в українській культурі кін. 19-поч. 20 ст.

22. Модернізм як художній стиль та його напрямки (абстракціонізм, дадаїзм, експресіонізм, кубізм, сюрреалізм, фовізм, футуризм).

23. Розвиток літератури 20 ст. Література неокласиків. Літературні гуртки та об'єднання.

24. Український авангард 1900-1920-х років. Його представники.

25. Український експресіонізм та його особливості.

26. Постмодернізм як художній напрям в культурі к. 20 – 21 ст.

Навчальне видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Методичні рекомендації до практичних занять
здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
біологічного факультету

Укладачі

**Синявська Олена Олександрівна
Лопуга Ореста Іванівна**

В авторській редакції

Підписано до друку 05.01.2024 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 3,25. Наклад 15. Замовлення № 0124-06.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво та друк: ОЛДІ+
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Свідоцтво ДК № 7642 від 29.07.2022 р.

Тел.: +38 (098) 559-45-45,
+38 (095) 559-45-45, +38 (093) 559-45-45
Для листування: 65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
E-mail: office@oldiplus.ua

